

ІЗДАВЩИНА

ВІД ДАВНИНИ
ДО СУЧАСНОСТІ

Випуск 1

Ізяславський районний історико-краєзнавчий музей

ІЗЯСЛАВЩИНА. ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ

*Науково-краєзнавче видання засновано
до 90-річчя створення Ізяславського району*

Випуск 1

Ізяслав – 2013

УДК 908(477.43)

ББК 26.89

I – 39

*Науково-краєзнавчий збірник «Ізяславщина. Від давнини до сучасності»
започатковано постановою Всеукраїнської наукової конференції.
м. Ізяслав. 2011. / Випуск 1. 2013 р.*

Редактор:

Берковський В. Г., кандидат історичних наук, директор Центрального державного архіву зарубіжної україніки, голова Ради директорів центральних архівних установ України.

Відповідальна за випуск:

Левицька Л. М., директор Ізяславського районного історико-краєзнавчого музею.

I – 39

Ізяславщина. Від давнини до сучасності : науково-краєзнавче видання / за ред.
В. Г. Берковського. – Ізяслав, 2013. – 150 с.

Науково-краєзнавчий збірник «Ізяславщина. Від давнини до сучасності» містить статті науковців з історії міста Ізяслава та Ізяславського району, в тому числі, узагальнено окремі археологічні дослідження краю та використано досі маловивчені архівні матеріали. Збірник присвячено 90-річчю створення Ізяславського району.

Видання розраховане на науковців, краєзнавців, освітян, які вивчають та пропагують історію Ізяславщини.

Тарас Вихованець,

магістр історії, заступник директора з наукової роботи Нетішинського міського краєзнавчого музею

**«DZIAŁO SIĘ NA GRUNCIE DÓBR MIASTA ZASŁAWIA...»
ЕПІЗОД З ІСТОРІЇ ЗАСЛАВСЬКОЇ ШЛЯХТИ
У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XVIII СТОЛІТТЯ**

Навіщо потрібна історія населених пунктів?¹ Здавалося б, пересічній людині цілком достатньо бути обізнаній із ключовими датами та подіями минувшини своєї держави та світу, а все, що понадто, віднести до клопотів фахівців або ж цікавих. Воно, наче, й так, але оскільки чимала кількість людей більшою чи меншою мірою погоджується усвідомлювати себе в контексті соціальної тяглості (хоча б у межах простої системи: *мої пра... – мій/моя дідусь/бабуся – мої батьки – я*), на поверхню виринає категорія *місця* народження, проживання, відходу до вічності. Й позаяк це природньо, то чи ж можна/варто відділяти життя людини від життя її села, великого міста чи малого містечка? Чи ж не особа значною мірою впливає на історичний процес в останніх і навпаки? Зрештою, як тут не навести думку Адама Савицького, котрий зазначив: *«Проживання, тобто буття-тут-а-не-десь-інакше, є бодай першим після буття присутнім проявом людського існування»*².

В середині XX ст. французький учений Фернан Бродель закликав істориків до *«вивчення людей у тісному зв'язку з землею, яка їх на собі несе і живить»*³. Відтак, якщо котрась людина початку XXI століття жахається усвідомити себе без роду і племені, то чи не варто в цьому контексті додати через кому й історію своєї маленької батьківщини? Звісно, є певна небезпека через дослідження загального витіснити з поля зору *особистісне*, а отже перетворити історію на дисципліну, яка вивчає суспільство без індивідів⁴. Насамкінець, ще гірше, коли в людини забирають чи вона сама усуває зі свого буття та свідомості розуміння Творця, *«Хто створив небо і все на ньому, і землю і все на ній...»*⁵. Напевне, тільки органічне зважене поєднання усіх складових витворило б у результаті цілісну *неспотворену* картину минулого...

З фаховою історією невеликих міст вітчизняній історіографії особливо не пощастило (а з *неспотвореною* картиною й поготів!). Це при тому, що їх роль чи то в житті окремої особи, чи суспільства є справді непересічною. *«Міста – це ніби електричні трансформатори: вони підвищують напругу, пришивидишують обмін, вони без упину керують життям людей»*⁶, – писав Бродель. Може, з чимось тут можна й не погодитись, та квінтесенція думки, яка, здається, передовсім полягає в тому, аби наголосити на важливості ролі, особливих заперечень не викликає.

Навіть не вдаючись до глибокого аналізу історичної літератури на заславську тематику, можна з упевненістю сказати, що соціально-економічна історія вісімнадцятого століття представлена в ній украй недостатньо. При цьому навіть *загальне* з цієї проблематики відоме в дуже загальних рисах, що й говорити про стан вивчення біографій конкретних людей, причетних до історії міста, ба навіть самі імена, багато з яких приховані в сутінках не такої далекої історії. Пропонований нижче документ, сподіваємось, стане хоч і незначним, проте кроком у подальшому відкритті для нас деяких особистостей якраз *«у тісному зв'язку з землею»*, в нашому випадку – заславською.

¹ Висловлюю подяку проф. Петру Кулаковському, к.і.н. Ігорю Тесленку та Андрію Фелонюку, кс. Вітольд-Йосифу Коваліву, к. арх. Ользі Михайлишин, Миколі Бируку за консультації та допомогу; директору Ізяславського районного історико-краєзнавчого музею Людмилі Левицькій за дозвіл скористатися цифровими копіями документів з Архіву Сангушків. При підготовці публікації ужито видання з Великопольської цифрової бібліотеки, Електронної бібліотеки Варшавського університету та інших ресурсів.

² *Sawicki A. Metafizyka małych miast // Acta Collegii Suprasliensis. Tom 2: Małe miasta. Między tradycją a wyzwaniem przyszłości / Pod red. M. Zemło. – Supraśl, 2002. – S. 11.*

³ *Дюпон-Мельниченко Ж.-Б., Ададуров В. Французька історіографія XX століття. – Львів, 2001. – С. 35.*

⁴ Див. там само. – С. 41.

⁵ *Одкровення 10:6 (Святе Письмо / Перекл. о. І. Хоменка. – Мінськ, 2007. – С. 311).*

⁶ *Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст. – К., 1995. – Т. 1. – С. 413.*

* * *

«Переддень» вісімнадцятого століття в історії старовинного Заслава виявився повним драстичних змін та досить неласкавих викликів долі. Українсько-польське протистояння 1648 – 1659 рр. для Волині, крім іншого, стало епохою соціально-економічної катастрофи. На Кременеччині, котрій адміністративно підпорядковувалося наше місто, людські втрати в податкоплатіжному середовищі сягнули 97%. Реєстри подимного від 1653, 1655-1658 та 1662 рр. не містять згадок про 640 сіл і містечок цього повіту, що становило дві третини від тих, котрі існували напередодні⁷. Що й говорити, якщо на 1655 р. міста Старий і Новий Заслав були в цьому плані обезлюднені абсолютно⁸, а в 1662 р. у Старому Заславі, власності краківського воєводи Олександра-Януша Заславського, за винятком невідомо скількох єврейських, було шойно 2 двори!⁹ Того самого часу волинський Заслав потрапив до Генеральної карти України Г. Боплана 1660 р. видання¹⁰.

Власник міста і водночас останній острозький ординат із дому Заславських, Олександр-Януш залишив цей світ у 1673 році. Розлогі, хоча й сильно спустошені, заславські маєтки через Теофілу-Людвіку, сестру покійного, відійшли до її чоловіка, Дмитра Вишневецького¹¹. В 1683 р. удова останнього вийшла заміж удруге, тепер – за Юзефа-Кароля Любомирського¹². В них народилось троє дітей: син Олександр і доньки Тереза й Маріанна.

Подальша історія Заслава теж була доволі непростою. Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. відбувалась чергова спроба відродити козацьку державність, ініційована Семеном Палієм та його соратниками – полковниками Іскрою, Самусем та Абазином. В 1701 р. правобережне козацтво розпочало відкриту боротьбу проти Польщі, а в 1702 – 1704 рр. у вирі повстання вже знаходилась територія від Дніпра до Дністра, Случі й Тетерева¹³. Власне тоді ж, на біду українським землям, розпочинається й Північна війна з переходами та постоями часто далеко не приятного війська.

22 вересня 1702 р. волинський каштелян Франциск Ледуховський закликав шляхту свого повіту піднятися супроти козаків¹⁴. В його універсалі від третього жовтня недвозначно наголошувалося, щоб шляхтичі «не пізніше як за тиждень прибули під Заслав»; на непокірних чекав військової суд¹⁵. З документу, датованого 18-им жовтня 1702 р., довідуємося, що шляхта зібралася та стояла обозом неподалік Заслава, звідки мала вирушити ввечері того самого дня¹⁶. На жаль, не знаємо достеменно, як розгорталися події далі. Станіслав Заленський указував, що шляхта «замість того, щоб громити козаків, сперечалася та влаштовувала поєдинки з приводу зверхності»¹⁷. Напевне, цим можна пояснити факт, що універсал від 2 листопада щодо оголошення дати скликання сеймика був даний там же «в обозі під Заславом»¹⁸. 22 листопада того самого року коронний підкоморій Єжи-Домінік Любомирський у Заславі оголосив маніфест про те, що згідний взяти участь в упокоренні козаків та закликав шляхту зібратися біля Полонного¹⁹...

⁷ Ярошинський О. Волинь у роки Української національної революції середини XVII ст. – К., 2005. – С. 236; порів.: Архив Юго-Западной России (далі – АЮЗР). – К., 1861. – Ч. 2. – Т. 1. – С. 443.

⁸ Владимирский-Буданов М. Передвижение южно-русского населения в эпоху Богдана Хмельницкого // Киевская старина. – К., 1888. – Т. 22. – Июль. – С. 83. Див. також: Літопис Самовидця / Вид. Я. Дзира. – К., 1971. – С. 54.

⁹ АЮЗР. – К., 1905. – Ч. 7. – Т. 3. – С. 142.

¹⁰ Вавричин М., Голько О. Показчик назв об'єктів, нанесених на Генеральну карту України Г. Боплана, 1660 р. видання // Історична топографія і соціотопографія України. Збірник наукових праць. Присвячується 80-річчю від дня народження Я. Р. Дашкевича. – Львів, 2006. – С. 503.

¹¹ Czarnańska I. Wiśniowieccy. Monografia rodu. – Poznań, 2007. – S. 341-346; Anusik Z. O książętach Wiśniowieckich i czasach, w których żyli. Suplement do monografii rodu // Przegląd nauk historycznych. – 2009. – R. 8. – Nr 2. – S. 218. Між іншим, посар Теофіли-Людвіки при заміжжі із Дмитром Вишневецьким становив півмільйона польських злотих (Czara S. Senatorowie i dygnitarzy koronni w drugiej połowie XVII wieku. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1990. – S. 117).

¹² Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – К., 2008. – С. 310; Anusik Z. O książętach Wiśniowieckich... – S. 224.

¹³ Смолий В., Степанков В. Правобережна Україна у другій половині XVII – XVIII ст.: проблема державотворення. – К., 1993. – С. 53-54.

¹⁴ АЮЗР. – К., 1868. – Ч. 3. – Т. 2. – С. 460-461; див. також: Załęski S., ks. Jezuiti w Polsce. – Kraków, 1905. – Т. 4. – Cz. 3. – S. 1276. За Заленським, волинська шляхта зі своїми почтами налічувала 5 000 осіб.

¹⁵ АЮЗР. – Ч. 3. – Т. 2. – С. 462, порів. с. 464.

¹⁶ Там само. – С. 466.

¹⁷ Załęski S., ks. Jezuiti w Polsce. – Т. 4. – Cz. 3. – S. 1276.

¹⁸ АЮЗР. – Ч. 3. – Т. 2. – С. 467-468.

¹⁹ Там само. – С. 485-486.

* * *

Нові власники Заслава, вочевидь, принаймні попервах, не були тут частими гістьми. Разом із тим, у шляхетському середовищі була поширеною практика віддавати населені пункти з метою зиску другим особам. В цьому контексті знаємо, що на початку XVIII ст. із рук Теофілі-Людвики на Острозі й Заславі Любомирської місто тримав Мартин Чарнецький, котрий фігурує в документі від 4 листопада 1704 року²⁰. Того самого часу, 24 липня, згадується заславський губернатор Якуб Ляковський²¹. Між іншим, з його повідомлення перед Кременецьким гродським судом дізнаємося, що маєтки Любомирської «у Заславському ключі та інших, міста, містечка й села, котрі знаходяться [в] тутешньому [Кременецькому. – Т.В.] повіті, після татарських наїздів подекуди почали були осаджуватися та відновлюватися.

Однак почасти, – продовжував Ляковський, – у тисяча сімсот другому році збунтованим людом, який у тих краях вирував і не тільки маєтки пустошив, а й життя людям відбирав, почасти в минулому році й у теперішньому через різний люд, який нуртував у тутешньому повіті і проходив через ті добра, зруйновані. Понадто, в теперішньому тисяча сімсот четвертому році, – додав губернатор, – наприкінці червня у місті Старому Заславі шість єврейських шинковних домів, а один християнський, а також нешинковних християнських домів тридцять вісім, а єврейський один, і виниці всі згоріли й на самий попіл перетворилися». І як резюме: «Зважаючи на цю руїну, податок до державного скарбу сплачений бути не може...»²².

Протягом найближчих років по тому, у зв'язку з подіями вже згаданої Північної війни, ситуація у краї, як видається, не тільки не покращилася, ба навіть стала ще гіршою. Рейди та постій польського, литовського, козацького та російського війська обернулися розоренням та спустошенням не лише для Заслава, а й Ляховець, Ямполь, Полонного, Вишгородка, Кунева, Збаража, Кременця, Лешнева, Славуті, Лабуна, Судилкова та ін.²³ У такому стані занепаду та розрухи Заславщина, за однією версією, як віно стала в 1710 р. набутком родини Павла-Кароля Сангушка та Маріанни з Любомирських²⁴. За іншою, місто відійшло до згаданого подружжя шойно в 1720 р., вже після смерті Олександра Любомирського²⁵. Остання думка видається вірогіднішою.

* * *

Коли й за яких умов започаткувався Заслав – невідомо. Микола Теодорович у своєму нарисі про це місто свідомо відмежував його історію від білоруського Заслава-Ізяслава, котрий у джерелах іменується вже під 987 роком²⁶. Натомість, першою вірогідною згадкою про населений пункт шановний автор уважав присутність його назви серед переліку маєтків, наданих польським королем Владиславом Ягайлом та його братом Витовтом волинському князю Федору Даниловичу Острозькому 4 листопада 1386 року²⁷. Щоправда, дехто з істориків вважає цей документ фальсифікатом²⁸, відтак, хронологічно найближчий по ньому, який теж містить згадку про Заслав (Zsaslav) та не викликає видимих сумнівів, є лист того ж польського короля від 18 грудня 1390 р., згідно з яким місто відходило у власність вже відомому нам князю Федору²⁹.

²⁰ Там само. – С. 652.

²¹ Archiwum Państwowe w Krakowie (Polska). Archiwum Sanguszków (далі – APK. AS), teka 125, plik 19, s. 9.

²² Ibidem, s. 9-11.

²³ АЮЗР. – К., 1869. – Ч. 5. – Т. 1. – С. 236-237.

²⁴ Gorczak B. Katalog rękopisów archiwum X. X. Sanguszków w Sławucie. – Sławuta, 1902. – S. II.

²⁵ Skrabski J. Zaslav jako ośrodek artystyczny w XVII i XVIII wieku // Метафора спільного дому. Заславщина багатьох культур. М-ли наук. конф. 21-22 грудня 2006 року. – Ізяслав; Острогож, 2006. – С. 141; порів.: Берковський В. Студії з історії Славутчини. – К., 2008. – С. 55; Славута. Заснування та походження. Збірник документів / Упорядкування, передмова та коментарі В. Берковського. – Хмельницький, 2012. – С. 19.

²⁶ Теодорович Н. Город Заславль Волинской губернии. Исторический очерк. – Почаев, 1891. – С. 1.

²⁷ Там само. – С. 1-2. Публікацію документа див.: Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie (далі – AS) / Wyd. Z. L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak. – Lwów, 1887. – Т. 1. – S. 6-7.

²⁸ Ibidem. – S. 155, kom. VI; Listy księcia Jerzego Zbarskiego, kasztelana krakowskiego, z lat 1621 – 1631 / Wyd. A. Sokołowski // Archiwum komisji historycznej. – Kraków, 1880. – Т. 2. – S. 5-6; Rulikowski W., Radziwiński Z. L. Kniaziowie i szlachta między Sanem, Wieprzem, Bugiem, Prypetią, Dnieprem, Sieniuchą, Dniestrem i północnymi stokami Karpat osiedleni. – Kraków, 1888. – Т. 1. – S. 29-30.

²⁹ AS. – Т. 1. – S. 11-12. Цей текст уписано до пізнішого документу від 14 вересня 1542 р. (APK. AS, perg. 35). Див. також: Gorczak B. Katalog pergaminów, znajdujących się w archiwum X. X. Sanguszków w Sławucie. – Sławuta, 1912. – S. 18. – Nr 35.

Думається, попервах Заслав не був значним населеним пунктом та не мав якоїсь більшої стратегічної ваги. Принаймні, відома літературно-історична пам'ятка кінця XIV – першої половини XV ст. «Список руських городів дальніх і ближніх» про Заслав не згадує³⁰. Згодом його позиція, принаймні у масштабі Волинської землі, певно, зросла: результат земельного поділу між Юрієм та Іваном Острозькими близько 1463 р., за котрим Заслав відійшов першому з них, а Острог – другому може, на нашу думку, свідчити, принаймні, про деяку паритетність господарського значення міст. Юрій Васильович та його нащадки, за іменем отриманого у спадок Жеславля-Жаславля-Заслава стали йменуватися Жеславськими-Заславськими³¹.

Заславські маєтки зберігали господарську цілісність до другої половини XVI ст., аж поки в 1579 р. Михайло та Януш Янушовичі не розділили між собою спочатку родове гніздо – Заслав³², а через два роки й інші землеволодіння³³. Ірина Ворончук гадає, що після смерті Михайла Заславського «місто в повному складі остаточно перейшло до князя Януша і в подальшому поділялося навпіл вже між його синами – князями Олександром та Єжи (Юрієм)»³⁴. Як видається, саме маєтковий поділ 1579 року спричинився до того, що в першій половині XVIII ст. маємо справу не з цілісним містом, а двома, певною мірою самостійними, його дільницями – Старим і Новим Заславом.

* * *

За роки суспільного лихоліття основи міського соціального й господарського укладу, звісно, зазнали негативного впливу. Руйнації, деваस्ताція, загальний занепад – такою невтішною була реальна картина Заслава того часу, коли він 1720 р., як пам'ятаємо, став набутком подружжя Сангушків. Та під зверхністю нового господаря наступні роки стали для міста часом поступового відродження з руїн та попелу, залюднення.

Майже через три з половиною десятиліття, вже після смерті Павла-Кароля, польський король Август III, надаючи в 1754 р. Заславу Магдебурзьке право, напише: «...ясновельможний Павло князь Сангушко старанням своїм та значним коштом згадане місто Заслав зі стародавніх руїн до кращого стану припровадив. Поселив тут багатьох мешканців. Святі стародавні храми, зруйновані [та. – Т.В.] відбудовані, а також новозведені і велику кількість мурованих споруд, для прикраси та потреб людей, котрі там проживають, і зручності тих, що часто через місто проходять, побудованих до відповідних міських норм довів; з яких теперішнього часу податки до скарбу держави та воєводства, подібно як від інших міст та містечок, сплачуються податки та інші повинності на користь суспільства», а також «це місто зумів повернути до попередніх своїх прав і зовнішнього вигляду за звичаєм інших великих міст та невеликих містечок у нашому королівстві»³⁵.

Для нових власників було важливо знати реальний соціально-економічний стан у Старому та Новому Заславі. З цієї метою проведено їх інвентаризацію або ж опис. Перший інвентар обох міст, а також Заславського маєткового ключа, було споряджено в 1722 році. При цьому виявилось, що «замки й забудова знищені цілком, після них залишилися тільки сліди»³⁶. В наступному році, 8 березня, підготовлено інвентар Заславського ключа (не знаємо, чи й міста в тому ж числі) при передачі його у тримання майорові кінного драгунського регіменту королівських військ Штемберкові³⁷. За короткий час, у червні 1728 р., комісар волинських маєтків князя Сангушка Анджей-Ян Івановський спорядив черговий

³⁰ Тихомиров М. «Список русских городов дальних и ближних» // Исторические записки. – Москва, 1952. – Т. 40. – С. 214-259.

³¹ Див.: Собчук В. Спори князів Острозьких і Жаславських за маєтки // Національний університет «Острозька академія». Наукові записки. Серія «Історичні науки». – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 363-364; Кемпа Т. Konstanty Wasył Ostrogski (ok. 1524/1525 – 1608), wojewoda kijowski, marszałek ziemi Wołyńskiej. – Toruń, 1997. – S. 15; Кемпа Т. Dzieje rodu Ostrogskich. – Toruń, 2002. – S. 13; Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків. – К., 2012. – С. 149.

³² Ворончук І. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. – К., 2012. – С. 270; див. також: Атаманенко В. Міста Заславщини на початку XVII ст. // Метафора спільного дому... – С. 32-33; Gorczak B. Katalog rękopisów... – S. 9.

³³ Тесленко І. Заславська замкова книга як джерело до історії Південно-Східної Волині // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – К., 2009. – Кн. 1. – Т. 19. – С. 236-237, 247.

³⁴ Ворончук І. Населення Волині... – С. 270.

³⁵ APK. AS, teka 166, plik 15, s. 14.

³⁶ Gorczak B. Katalog rękopisów... – S. 325.

³⁷ Ibidem. – S. 140.

опис Старого й Нового Заславів з прилеглими фільварками та селами³⁸. Між іншим, протягом 1727 – 1728 рр. арендарями Заслава (не знаємо, чи всього, чи частини) були євреї Лейзьо і Шмунь³⁹.

Впорядкування адміністративної, соціальної та фіскально-господарської складових міського життя стало одним із важливих аспектів власницької політики Павла-Кароля. З цією метою 20 травня 1727 р. з'явився документ «Dyspozycya miasta Starego u Nowego Zaslavia»⁴⁰, котрий у 23-х пунктах представляє «проектні» особливості міського укладу. Насамперед, тут ідеться про вибори очільників міської громади – *війтів* Старого та Нового міста, що повинні були відбуватися з відома замкової влади один раз на три роки. При цьому дозволялася й повторна каденція, «якби котрийсь виявився прихильний містові та добре справував свій уряд».

Судова юрисдикція щодо міщанських справ повинна була здійснюватись війтами й міськими урядами обох Заславів «згідно з давніми звичаями». Застерігалось, аби справа насамперед розглядалась у міському суді, а вже опісля покривджений міг апелювати до замкової влади, очолюваної *губернатором*. Знаємо імена кількох таких заславських урядників: вже відомий нам Якуб Ляковський⁴¹, Станіслав-Антоній Іжицький⁴², Анджей Госький⁴³, Любанський⁴⁴, Казимир Хилінський⁴⁵, Костянтин Дунін⁴⁶. Згодом, у 1766 та 1769 рр. відбулось роз'єднання уряду губернатора на власне губернатора та економа. У віданні першого перебували міські та єврейські справи, другого – господарські та сільські питання. За виконання обов'язків посадовці отримували визначену плату⁴⁷.

Нижчою ланкою міської влади були підзвітні війтам і міському урядові *бурмистри*. Вони мали обиратись щорічно по двоє «у кожному місті». Бурмистр стояв на чолі двох кварталів, яких загалом налічувалось вісім. До компетенції цих міських урядників належав догляд за порядком, а також контроль стану пожежної безпеки у місті. Між іншим, за тогочасної ситуації, коли переважна більшість міської забудови не лише в Заславі, а й інших містах, була дерев'яною, цей аспект міського життя потребував пильної уваги. З цією метою на кожному будинку повинна була знаходитись драбина, а у дворі стояти напоготові діжка з водою. В маленьких будиночках комини повинні були бути виведеними догори та перебувати в доброму стані. Бурмистри мали слідкувати за цим кожних два тижні. Якщо комин у чиємусь помешканні буде зіпсований, веліти якнайшвидше відремонтувати. Впертих карати триденним ув'язненням, а у випадку подальшого непослуху й тілесно. В цехах повинно було знаходитись по два гаки. У випадку пожежі, під страхом кари, велілось поспішати туди з тими ж гаками, водою і «з чим хто зможе». Для захисту від вогню, а також крадіжок передбачалась нічна сторожа, до котрої сплатою грошового податку повинне було долучатися і єврейське населення міста.

В розпорядженні бурмистрів знаходились міські грошові збори. Кожного тижня міщани повинні були сплачувати певну суму призначеного їм податку, т. зв. «складку». Звільнення від плати міських поборів на деякий час дозволялося лише для погорільців, тих, котрі розпочали будуватися й осідати в місті, а також новопобраних сімей. Щомісяця урядники перед війтом та міським урядом, а щопівроку – перед замковою владою мали складати грошовий звіт. Бурмистрам, кожному в межах свого кварталу, ввірялося стежити за станом частоколів на валах навколо обох міст. До речі, для ремонту мостів і брам певну грошову квоту для війтів повинні були виділяти арендарі, а шарварки міське поспільство мало відбувати на міській греблі один день на тиждень, коли буде потреба.

Невід'ємною складовою тогочасного міського життя були сплати та відробітки. На міщан накладалися замкові податки, чинші, повинності, такі як заорки, оборки, закоски, обкоски, десятина з порожніх полів, сінна десятина, бджільне тощо. Ремісники різних професій (у першій полови-

³⁸ Ibidem. – S. 326.

³⁹ Ibidem. – S. 149.

⁴⁰ APK. AS, teka 10, plik 1, s. 11-16. Порів. з подібним документом, виданим для дубенських міщан 29 березня 1729 року (АЮЗР. – Ч. 5. – Т. 1. – С. 317-320).

⁴¹ Згадується в 1704 р. (APK. AS, teka 125, plik 19, s. 9).

⁴² Ймовірно, обіймав уряд заславського губернатора щонайменше з 1728 по 1737 рр. (Gorzak B. Katalog rękopisów... – S. 154; Ejusdem. Katalog archiwum Sławuckiego porządkiem rodów chronologicznie ułożony. – Sławuta, 1914. – S. 11; Żydzi polscy. 1648 – 1772. Źródła / Oprac. i wstęp A. Kaźmierczyka. – Kraków, 2001. – S. 48, 50).

⁴³ Згадується в 1740-х рр. (Skrabski J. Zaslów jako ośrodek artystyczny... – S. 142).

⁴⁴ Згадується під 1754 р. (Gorzak B. Katalog rękopisów... – S. 481).

⁴⁵ Згадується під 1767 р. (Gorzak B. Katalog rękopisów... – S. 320).

⁴⁶ Згадується під 1771 р. (Gorzak B. Katalog rękopisów... – S. 481).

⁴⁷ Kaźmierczyk A. Żydzi w dobrach prywatnych w świetle sądowniczej i administracyjnej praktyki dóbr magnackich w wiekach XVI – XVIII. – Kraków, 2002. – S. 70, 77.

ні XVIII ст. згадуються цехи музикантів⁴⁸, слюсарів і ковалів⁴⁹, кравців і кушнірів (єврейський та християнський)⁵⁰, хоча можна з певністю сказати, що цим не обмежувалось) на теренах обох міст мали вносити податок від ремесла, натомість не могли бути примушені до жодних інших робіт; якщо ж такі передбачались на користь замку, то повинні були оплачуватись. До міських податків, а саме тижневого збору, з того часу повинні були долучатися і шляхетські двори, позаяк люди, котрі в них проживали, займалися торгівлею. Подимне християн та євреїв відповідно до тарифів потрібно було спочатку віддавати губернаторові, котрий по тому передавав його до гроду – міста Кременця (пригадаймо ситуацію з Якубом Лясковським у 1704 році).

* * *

Віддавна «осердям» Заслава було міське укріплення. Замок Жаславль у писемних джерелах з'являється близько 1533 р., та власне оборонні споруди, на думку Володимира Собчука, зведено тут, вірогідно, ще наприкінці XV століття⁵¹. В 1581 р., коли відбувався вже відомий нам поділ маєтків між Янушем та Михайлом Заславськими, в місті «розрізняли Старий та Окольний замки»; на думку згаданого історика, «другий з яких називали також Вишнім»⁵², хоча, на нашу думку, Вишнім, радше, могли називати Старий. Протягом XVII ст. згадуються замки в Старому та Новому Заславі. На 1700 р. як в одному, так іншому спостерігалось запустіння та занепад⁵³.

Напевно, вже з початком XVII ст. головну садибу власників міста було перенесено на той бік Горині, де з часом з'явилися палац і розлогий оборонний комплекс, понищені, щоправда, в роки Хмельниччини. Старий палац відбудовано щойно в першій половині 1740-х років, а по тому, в добу Варвари Дунінівни Сангушко, в Заславі закладено та в 1765 – 1770 рр. завершено будівництво нової розкішної магнатської резиденції⁵⁴.

Невід'ємну компоненту заславського урбаністичного простору становили сакральні споруди. Одним із найраніших є повідомлення про дві заславські церкви – у Старому⁵⁵ та Окольному замках наприкінці XVI століття⁵⁶. Якась, швидше за все одна, православна церква діяла в місті принаймні наприкінці XVII – на початку XVIII ст. – про це довідуємося з документу від 1698 р.⁵⁷, інвентаря Старого Заслава від 1700 р.⁵⁸ та згадки про «заславського протопопа», датованої 1704 роком⁵⁹. В другій половині XIX ст. Микола Теодорович констатував: «От древнего православия, искони здесь господствовавшего, не сохранилось здесь и следов: не видно тут ни древних церквей, ни православных монастырей, некогда украшавших город...»⁶⁰.

Ще однією помітною спорудою в місті був парафіяльний костюль св. Івана Христителя. Його фундація датується 24-м червня 1599 року⁶¹. Напередодні Хмельниччини, в 1643 р., храм потерпів од

⁴⁸ APK. AS, teka 10, plik 1, s. 3-5.

⁴⁹ Ibidem, s. 7-8.

⁵⁰ Żydzi polscy. 1648 – 1772. – S. 48-50.

⁵¹ Собчук В. Мережа оборонних споруд у володіннях князів Острозьких і Заславських // Кобудь. Костянтинів. Старокостянтинів: історія, археологія, культура, архітектура. М-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-літтю міста, 10-11 березня 2006 р. [Науковий збірник «Велика Волинь», т. 34]. – Старокостянтинів, 2006. – С. 271.

⁵² Там само. – С. 272.

⁵³ Александрович В. Інвентарі замків у Старому й Новому Заславі з XVII століття // Україна в Центрально-Східній Європі. – 2005. – № 5. – С. 554-557.

⁵⁴ Див.: Skrabski J. Zaslów jako ośrodek artystyczny... – S. 140; Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. – К., 1986. – Т. 4. – С. 206-207; Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1994. – Т. 5. – С. 611-621; Вечерський В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України. – К., 2002. – С. 373-376; Михайлишин О. Палацово-паркові ансамблі Волині 2-ї половини XVIII – XIX століть. – К., 2000. – С. 60, 62, 146-149; Збруцький О. Оборонна система палацового комплексу князів Сангушків у м. Ізяслав Хмельницької обл. Північно-західний бастион // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. – К., 2008. – Вип. 4. – С. 500-506.

⁵⁵ Про замкову церкву в Старому Заславі згадує й інвентар від 1622 р. (Александрович В. Інвентарі замків... – С. 538, 549).

⁵⁶ Собчук В. Мережа оборонних споруд... – С. 272.

⁵⁷ APK. AS, teka 10, plik 1, s. 3.

⁵⁸ Церква згадується тут при описі Старозаславського замку (Александрович В. Інвентарі замків... – С. 555).

⁵⁹ АЮЗР. – Ч. 3. – Т. 2. – С. 655.

⁶⁰ Теодорович Н. Город Заславль... – С. 45.

⁶¹ Gorczak B. Katalog pergaminów... – S. 123. – Nr 277. Skrabski J. Zaslów jako ośrodek artystyczny... – S. 141;

пожежі⁶², а в роки козацького повстання будівлю спустошено⁶³. Натан ГанOVER, оповідаючи про тогочасні події в Заславі, зазначає: «*костьоли... було розорено...*»⁶⁴. Відродження католицького релігійного життя, напевно, відбулось не одразу, та 29 січня 1698 р. вже маємо згадку про заславського пробоща кс. Владислава Мальчевського, який, можливо, помер бл. 1716 р., бо цього самого року пробощем був кс. Шимон Сейневич⁶⁵. Наприкінці 1720-х становище заславського плебана обіймав кс. Міхал Гурський⁶⁶, котрий, імовірно, перебував у цьому сані щонайменше до середини століття⁶⁷. В першій половині 20-х років XVIII ст., вже у період Павла-Кароля Сангушка, будівлю костьола було відремонтовано⁶⁸.

Неподалік парафіяльного костьола височіла споруда бернардинського кляштору, збудована протягом 1604 – 1630 років⁶⁹. Звісно, за тривалий період часу будівля теж потребувала ремонту, що й мало місце в 50-60 рр. XVIII століття⁷⁰. У 1747 р. Павло-Кароль підписав фундаційний документ для заславського місіонерського кляштору⁷¹. В першій половині того ж століття в місті функціонувала й синагога, діяльність котрої впорядковано в 1740 році⁷².

* * *

З'ясувавши хай у загальних рисах ситуацію в Заславі першої третини XVIII ст., стає зрозумілішим епізод, відображений у публікованому нижче джерелі. З документа довідуємося, що у другій половині 20-х років між власниками Заслава й тутешньою шляхтою-посесорами міських дворів зав'язалася судова справа щодо законності посідання того чи іншого плацу. Перше, присвячене цьому, засідання Кременецького земського суду мало місце 20 лютого 1726 р., наступне – 2 березня 1728 р. та, нарешті, згадане в документі, котре відбувалося протягом 13-14 травня того ж року безпосередньо в Заславі. Як постає із джерела, призначалося ще одне, та чи воно відбулося – не знаємо. Сторону позивачів у суді представляв нурський чашник Францішек-Домінік Ольшевський.

Передовсім, поданий нижче документ є важливим джерелом для подальшого комплексного з'ясування «особового складу» заславської шляхти в другій половині XVII – першій третині XVIII ст. Ми бачимо тут представників таких родів, як Базаліські, Блендовські, Боровські, Бужинські, Висоцькі, Глоговські, Гурські, Каменські, Керекеші, Кустицькі, Копицькі, Кучевські, Маліновські, Мьончинські, Поповські, Турські, Хожевські. Безперечно, матеріал почасти може бути використаний і для доповнення їх генеалогічних ліній. Так, до прикладу, в джерелі згадується про те, що інфлянтський стольник Костянтин Базаліський був сином Базаліського Адама, Висоцький Мацей – Висоцького Адама, Францішек Турський – Міхала Турського. Зі значною долею вірогідності можна окреслити родинні зв'язки декотрих інших шляхтичів.

Судовий декрет дозволяє прослідкувати деякі шляхи набуття міських плаців. Одним із них було отримання привілеїв від князів-власників, як от: «*urodz[ony] niegdy Gasper Bazaliski, dwór w mieście Zasławiu ac si za przywileiem niegdy iaśnie oświeconych x[fi]żąt ich [miłość]c[ió]w, eorundem bonorum*

АРК. AS, teka 206, plik 27, s. 2. Випис про надання підляським воеводою Янушем Янушовичем Заславським с. Лютарівки (тепер – с. Люгарка в Ізяславському р-ні на Хмельниччині) для цього костьола з луцьких гродських книг було зроблено 24 червня 1599 р. (Кременецький земський суд. Описи актових книг. – К., 1965. – Вип. 2. – С. 13; Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах кінця XVI – першої половини XVII ст. – К., 2008. – С. 318). Порів.: Stecki T. J. Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. – Lwów, 1864. – Т. 1. – С. 325. Позаяк у Славутському архіві зберігався цей пергамен від 24 червня 1599 р., щоправда без печатки, можна думати що він був оригіналом (Gorcak B. Katalog pergaminów... – S. 123. – Nr 277). Про костьол див. також: M. J. Z wycieczki po kraju // Kronika Rodzinna. – 1890. – Nr 7. – S. 210-211; Krz. J. Zasław // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod. red. B. Chlebowskiego. – Warszawa, 1895. – Т. 14. – S. 443; Памятники градостроительства... – Т. 4. – С. 205-206.

⁶² Skrabski J. Zasław jako ośrodek artystyczny... – S. 141.

⁶³ Літопис Самовидця. – С. 55.

⁶⁴ Глибокий мул. Хроніка Натана ГанOVERа / За ред. Н. Яковенко. – К., 2010. – С. 79.

⁶⁵ АРК. AS, teka 10, plik 1, s. 3-5.

⁶⁶ Ibidem, teka 3, plik 7, s. 8.

⁶⁷ Skrabski J. Zasław jako ośrodek artystyczny... – S. 146, przyp. 11.

⁶⁸ Ibidem. – S. 141-142.

⁶⁹ Ibidem. – S. 141.

⁷⁰ Ibidem. – S. 144.

⁷¹ Ibidem. – S. 142. Див. також: Памятники градостроительства... – Т. 4. – С. 207.

⁷² Gorcak B. Katalog rękopisów... – S. 353.

dziedziców, trzymał», Олександр-Януш Заславський свого часу видав привілей на «*dwa place w mieście Zaslawiu an[n]o 1671 die 21 Iulii iure advitalitali*» Адамові Висоцькому та його нащадкам; або ж відповідно до особливих розпоряджень тиж же дідичів: Францішек Турський, змушений до пред'явлення свого права, показав перед судом лист від Дмитра Вишневецького, написаний у Бродах 19 серпня 1675 року до економа Заславського князівства Домбровського, де князь розпорядився, щоб останній задля сховку від воєнних нападів одміряв Міхалові Турському плац у місті для облаштування дворика.

Інший спосіб полягав у придбанні. Так, Петро Хожевський, як випливає з тексту, набув по одному плацові від Магдалени Кустицької та Каленика Андрійовича. Цілу вервечку моментів спостерігаємо із власністю Міхала й Казимира Боровських: міщанин Валентин Іскжицький спочатку продав був 1690 р. плац Катажині Мальчевській, остання поступилася своїми правами на ґрунт Адамові Базаліському; побудувавши на тім плаці двір, останній продав його шляхтичеві Боровському, напевне, батькові Міхала й Казимира.

При цьому джерело згадує й деякі суми на міську землю та нерухомість: один плац і дворик Петро Хожевський набув у Магдалени Кустицької за 300 злотих, а за другий плац, придбаний, як можемо зрозуміти, у Каленика Андрійовича, заплатив 10 злотих та дві чверті збіжжя. Валентин Іскжицький продав плац Катажині Мальчевській лише за 10 злотих⁷³.

Уважне прочитання тексту документу та аналіз змісту під різними кутами дозволить використати представлені в ньому відомості й для з'ясування інших історичних проблем.

⁷³ Для порівняння, в Острозі на пригородку в першій третині XVII ст. садиба панів Павловичів коштувала 100 злотих, що, на думку І. Тесленка, не відображало реальної вартості (див.: *Тесленко І. Шляхетська нерухома власність у «нижньому» острозькому замку (пригородку) наприкінці XVI – на початку XVII ст. // Студії і матеріали з історії Волині. 2009 / За ред. В. Собчука. – Кременець, 2009. – С. 200).*

Додаток

ДЕКРЕТ КРЕМЕНЕЦЬКОГО ЗЕМСЬКОГО СУДУ ЩОДО З'ЯСУВАННЯ ПРАВ ШЛЯХТИ НА КОРИСТУВАННЯ ДВОРАМИ В ЗАСЛАВІ¹

Заслав. 1728, травня 13-14

[стор. 3]

Działo się na gruncie dóbr miasta Zaslawia², haereditatis iasnie oświeconych xiążąt ich m[ił]ościów Szanguszków³, marszałków nadwornych Wielkiego xięstwa Litewskiego, małżonków, w domu niewiernego⁴ Szłomy, roku tysiąc siedmset dwudziestego ósmego, die decima tertia Mai.

Felicyan Drzewiecki⁵, sędzia, Samuel na Leduchowie Leduchowski⁶, podsędek, Adam Franciszek z Wasilewa Wasilewski⁷, pisarz – urzędnicy sądowi ziemscy krzemienieccy. Oznaymuiemy tym listem condescensionis, iż my na prawną requizyтіą strony powodowej, niżej w comparytiey wyrażoney, za dekretem sądu swego a[n]no p[rae]senti millessimo septingentesimo vigesimo octavo, die secunda Martii, na sądach ziemskich krzemien[ieckich] między stronami ferowanego, którym to dekretem condescensya sądu swego zupełnego dla reprodukowania y rozeznania praw na dwory szlacheckie w miastach Zaslawiu Starym y Nowym⁸ będących iest nakazana.

¹ При публікації документа застосовано принцип передачі орфографії тексту близько до оригіналу. Осучаснено вживання великої та малої букви, проставлено пунктуацію, додано, за відсутності, діакритичні знаки а також розкрито скорочення. Розкриті скорочення та фрагменти, відновлені через утрату тексту, подано у квадратних дужках []. При розкритті скорочень типу: «wieł» – wielmożny, «mał» – małżonka друге «ł» опущено. Непрочитані моменти передано як (...), а епізоди, відчитання яких будить сумніви, подано зі знаком «?». Надрядкові літери передано курсивом. Відображено присутні в тексті підкреслення.

² Місто Заслав, Кременецького повіту (далі – пов.), Волинського воєводства (далі – в-ва). Тепер – м. Ізяслав, райцентр у Хмельницькій області (далі – обл.).

³ Йдеться про подружжя Павла-Кароля Сангушка (1680 – 1750), гербу «Литовська погоня», та Юзефи-Маріани з Любомирських (1693 – 1729). П.-К. Сангушко був литовським стольником (1708 – 1709), надвірним литовським підскарбієм (1711 – 1713), надвірним литовським маршалком (1713 – 1734), великим литовським маршалком (1734 – 1750), кременецьким старостою (1745 – 1750). Одружений з: 1 v. Броніславою Пенъонжківною; 2 v. Ю.-М. Любомирською, великою коронною маршалківною; 3 v. Варварою Дунінівною, великою коронною референдарівною (*Wolff J. Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego. 1386 – 1795. – Kraków, 1885. – S. 171, 182, 194; Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej. – Poznań, 1889. – R. 11. – S. 187; Marcinek R. Sanguszko Paweł Karol (1680 – 1750) // Polski Słownik Biograficzny (далі – PSB). – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1993. – S. 497-500; Zielińska T. Poczec polskich rodów arystokratycznych. – Warszawa, 1997. – S. 367-368; Urzędnicy wołyńscy XIV – XVIII wieku. Spisy / Opr. M. Wolski. – Kórnik, 2007. – S. 180).*

⁴ Тобто, єврея.

⁵ Феліціан Борша Джевецький (пом. пд 10 I 1761), гербу «Наленч», холмський стольник (1696 – 1720), кременецький гродський суддя (1715 – 1719), кременецький підстароста (1719 – 1722), кременецький земський суддя (1722 – 1729). Одружений із Констанцією з Венгліньських (*Boniecki A. Herbarz Polski. – Warszawa, 1902. – Cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich. – T. 5. – S. 60; Uruski S., Kosiński A., Włodarski A. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1906. – T. 3. – S. 273; Pulaski K. Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. Monografie i wzmianki. – Brody, 1911. – T. 1. – S. 56; Urzędnicy wołyńscy. – S. 57, 161).*

⁶ Самуель Ледуховський (пом. йм. 1744), гербу «Шалава», смоленський стольник (1717 – 1722), кременецький підсудок (1722 – 1729, або 1727). Одружений, за однією версією, з котроюсь Семашківною, за іншою – з Анною із Ненхів (*Kossakowski S. K. Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich. – Warszawa, 1860. – T. 2. – S. 15-16; ks. Barącz S. Pamiętnik szlchetnego Ledochowskich domu. – Lwów, 1879. – S. 175-176; Boniecki A. Herbarz Polski. – Warszawa, 1911. – Cz. 1. – T. 14. – S. 64; Urzędnicy wołyńscy. – S. 55, 170; Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego (далі – UWKL). Spisy. T. 4: Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie / Opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk. – Warszawa, 2003. – S. 192, 372; про рід Ледуховських див.: *Собчук В. Шляхетський рід Лідихівських у XV – середині XVII століть // Кризь століття. Студії на пошану Миколи Крикуна з нагоди 80-річчя. – Львів, 2012. – С. 92-126).**

⁷ Адам-Францішек Василевський (пом. пд 10 I 1761), гербу «Джевіца», овруцький ловчий, кременецький земський писар (1722 – 1747) (*Urzędnicy wołyńscy. – S. 50, 183).*

⁸ Місто Новий Заслав, Кременецького пов., Волинського в-ва. Тепер у межах м. Ізяслава, райцентру в Хмельницькій обл. Поява Нового Заслава була, вочевидь, зумовлена поділом Заслава між Михайлом та Янушом Янушовичами Заславськими в 1579 р. (*Ворончук І. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. – К., 2012. – С. 270; Атаманенко В. Міста Заславщини на початку XVII ст. // Метафора спільного дому. Заславщина багатьох культур. М-ли наук. конф. 21-22 грудня 2006 року. – Ізяслав;*

Tudzież, za listem odrocznym, na dzień dzisiejszy przez tenże sąd swój wydanym (która to prorogata przez stronę powodową in tempore każdemu ex infra scriptis citatis doniesiona y komunikowana iest, iako relatia zeznana odrocznego listu w grodzie Krzemien[ieckim]⁹ anno eodem 1728, die 28 Aprilis, authentice produkowana, w sobie obloquitur), na dzień y miejsce, wyżej na akcie wyrażone. In pleno numero ziechawszy, iurisdikcją sądową in p[rae]sentia wiel[możnych] y urodzonych ich [miłość]c[ió]w panów Michała Iakubowskiego¹⁰, porucznika znaku pancernego, wiel[możnego] i[ego] m[iłości] p[ana] Kwasniewskiego¹¹, pułkownika iego k[r]ólewskie[y] m[iłości]ci, Alexandra Chorzewskiego¹², towarzysza znaku usarskiego, iasnie oświeconego xięcia i[ego] m[iłości]ci Radziwiła¹³, starosty przemyskie[go] || [cmop. 4] przemyskiego, Samuela Łubkowskiego¹⁴, Piotra Milewskiego¹⁵, Alexandra Balickiego¹⁶, Stanisława Iżyckiego¹⁷, gubernatora x[ię]stwa Zasławskiego, Iacka Kazimirza Rataiewicza¹⁸, Antoniego Lempickiego¹⁹, Franciszka Prosovskiego²⁰, Felicjana y Iakuba Grodzickich²¹, braci rodzonych, Mikołaja Łaszcza²², y innych wielu ich m[iłości]c[ió]w, aktowi temu przytomnych, przez woznego g[e]n[er]ała w[oiewódz]twa Wołyńskiego, szlachetnego Iędrzeia Piotrowskiego²³, iudicii sui apparytora, iurisdikcją sądową, cum debita de lege securitate, ufundowaliśmy y stron do rozprawy prawney przywołać roskazaliśmy.

Острог, 2006. – С. 32; *Gorczał B.* Katalog rękopisów archiwum X. X. Sanguszków w Sławucie. – Sławuta, 1902. – S. 9). Не виключено, що й до поділу в місті вже існувала ділянка під назвою Новий Заслав чи Нове місто, як це було характерно для інших населених пунктів.

⁹ Місто Кременець, центр однойменного пов. у Волинському в-ві. Тепер – м. Кременець, райцентр у Тернопільській обл.

¹⁰ Можливо, йдеться про Міхала Якубовського, гербу «Топор», поручника панцирного війська. Одружений з Геленою Ждзарською (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Warszawa, 1905. – Т. 8. – С. 165).

¹¹ Ймовірно, мається на увазі Станіслав-Олександр Квасневський (пом. 1750), полковник його королівської милості, стенжицький мечник. Одружений з Анною Яніцкою (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Warszawa. – Cz. 1. – Т. 13. – С. 291-292).

¹² Існувало декілька родів із таким прізвищем. Можливо, йдеться про когось із Хожевських гербу «Абданк» (*Uruski S., Kosiński A., Włodarski A.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1905. – Т. 2. – С. 244).

¹³ Міхал-Казимир Радзивіл «Рибенько» (1702 – 1762), перемишльський староста (1720 – 1736 або 1735), литовський конюший 1728, надвірний литовський маршалок 1734, троцький каштелян (1735 – 1737), литовський польний гетьман 1735, кременецький староста (1736 – 1742), троцький воєвода (1737 – 1742), віленський каштелян (1742 – 1744), віленський воєвода (1744 – 1762) і великий литовський гетьман 1744. Одружений з: 1 v. Терезою-Францішкою (за іншою версією – Францішкою-Уршулею) Вишневецькою; 2 v. Анною-Людвікою Мицельською, познанською каштелянкою (*Żychliński T.* Złota księga... – R. 11. – S. 173-174; *Dymnicka-Woloszyńska H.* Radziwiłł Michał Kazimierz zw. Rybeńko (1702 – 1762) // PSB. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1987. – Т. 30. – С. 299-306; *Zielińska T.* Poczet... – S. 322-323; *Urzednicy wołyńscy.* – S. 64, 178; *UWKL. Spisy. T. 1: Województwo wileńskie XIV – XVIII wiek / Opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk przy współpr. U. Jemialianczuka, A. Macuka.* – Warszawa, 2004. – S. 715; *UWKL. Spisy. T. 2: Województwo trockie XIV – XVIII wiek / Opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk, A. Haratym przy współpr. A. Macuka, J. Aniszczycki.* – Warszawa, 2009. – S. 640).

¹⁴ Можливо, йдеться про Самуеля v. Францішка-Самуеля Лубковського (пом. йм. 1764), луцького городського регента, таборовського старосту, ротмістра панцирних військ. Одружувався двічі: з Катажиною Цесельською та Францішкою з Венцкевичів Зубів (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Warszawa, 1913. – Cz. 1. – Т. 16. – С. 70-71). У 1738 р. Самуелеві Лубковському передано в посесію с. Янушівку в Заславському ключі (*Gorczał B.* Katalog rękopisów... – S. 332).

¹⁵ Існувало багато родів з таким самим прізвищем різних гербів (*Uruski S., Kosiński A., Włodarski A.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1914. – Т. 11. – С. 71-79).

¹⁶ Існувало кілька родів з таким прізвищем різних гербів (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Warszawa, 1899. – Cz. 1. – Т. 1. – С. 85-87).

¹⁷ Станіслав-Антоній Іжицький, ймовірно, обіймав уряд заславського губернатора щонайменше з 1728 по 1737 рр. Напевне, то він був у 1732 р. державцею с. Вачева (*Gorczał B.* Katalog rękopisów... – S. 154; *Ejusdem.* Katalog archiwum Sławuckiego porządkiem rodów chronologicznie ułożony. – Sławuta, 1914. – S. 11; *Żydzi polscy. 1648 – 1772. Źródła / Oprac. i wstęp A. Kaźmierczyka.* – Kraków, 2001. – S. 48, 50, przyp.).

¹⁸ Яцек-Казимир Ратаєвич з 1726 і щонайменше до 1767 р. був регентом Сангушківського князівського архіву спочатку в Павла-Кароля, а потім у його вдови Варвари Дунінівни та її синів у Любартові (*Gorczał B.* Katalog rękopisów... – S. IV-VII).

¹⁹ Про рід Лемпільських, гербу «Юноша», див.: *Boniecki A.* Herbarz Polski. – Warszawa, 1913. – Cz. 1. – Т. 15. – С. 298-310.

²⁰ Можливо, йдеться про Францішка Просовського, гербу «Пшиячель», котрий у 1766 – 1768 рр. обіймав уряд володимирського земського комірника. Одружений з Аполонією Буховецькою (*Uruski S., Kosiński A., Włodarski A.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1917. – Т. 14. – С. 356).

²¹ Існувало багато родів з таким чи подібним прізвищем різних гербів (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – Т. 7. – С. 90-100).

²² 15 березня 1728 р. згадується якийсь пан Лащ, лісничий Заславського князівства (*Gorczał B.* Katalog rękopisów... – S. 338).

²³ Існувало багато родів з таким прізвищем різних гербів (*Uruski S., Kosiński A., Włodarski A.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Т. 14. – С. 30-40).

Na którym terminie iasnie oświeceni xiążęta ich m[ілош]c[iowie] Szanguszkowie, marszałkowie nadworni Wielkiego x[ієs]twa Litewskiego, mał[żonkowie], dziedzice miasta Zasławia, aktorowie, przez urodzonego i[ego] m[ілош]ci p[ana] Franciszka Dominika Olszewskiego²⁴, czesnika nurskiego, umocowaneg[o], p[ersona] liter; wiel[możny] i[ego] m[ілош]c p[an] Konstanty z Chermek Bazaliski²⁵, stolnik inflanski, p[ersona] liter; wiel[można] i[ey] m[ілош]ć pani Kopycka²⁶, woiska łatyczowska, y urodzony i[ego] m[ілош]c p[an] Maciey Wysocki²⁷ swym y teyże i[ey] m[ілош]ci paniey Kopyckiey, woyskiey łat[yczowskiey], imieniem p[ersona] liter; urodzeni ich m[ілош]c[iowie] panowie Alexander y Michał Chorzewscy, bracia rodzeni, p[ersona] liter; urodzeni ich m[ілош]c[iowie] panowie Kazimirz y Michał Borowscy, bracia rodzeni, przez urodz[onego] i[ego] m[ілош]ci p[ana] Kazimirza Borowskiego, swym y brata swego imieniem, p[ersona] liter; wiel[możny] i[ego] m[ілош]c xiądz Michał Górski, kantor y kanonik gremialny (premiarly ?) kapituły Kiiowskiey, proboszcz zasławski²⁸, przez przewielebnego i[ego] m[ілош]c[i] xiądza Antoniego Zabirzewskiego, wikarego kościoła zasławskiego, p[ersona] liter; urodzony i[ego] m[ілош]c p[an] Franciszek Turski, p[ersona] liter, pozwani przed sądem swoim stanowili się.

Lecz niektórzy pozwani na terminie dzisieyszym ieszcze disparent. Przeto sąd ziem[ski] Krzemien[iecki] condescen[soryalny], ob spem adventus eorundem, akt swóy do dnia iutrzeyszego na godzinę ósmą zrana temuż woznemu odwołać roskazaliśmy. Nazaiutrz zaś, videlicet die decima quarta Mai, tenże sąd reassumpto actu. Ich m[і]łościów, którzy dnia || [cmop. 5] rzy dnia wczorayszego do comparytiey nieziechali, dziś ad inseribendam comparitionem przypuścił, na którym terminie urodz[ony] i[ego] m[ілош]c p[an] Michał Malinowski, p[ersona] liter; urodzeni ich m[ілош]c[iowie] panowie Samuel, stryі, y Antoni, synowiec, Popowscy, p[ersona] liter.

Itidem pozwani, iako y wszyscy, w comparytiey wczorayszey wyrażeni, przed sądem swoim comparuerunt y między sobą prawnie controwertowali. Których controwersyi sąd ziemski Krzemie[niecki] condescensoryalny wysłuchawszy, oraz cum personaliter wyżej piszącemi się sufficienti comparitione adinventata stronom w sprawie principalnye rozpierać się nakazuie. A w rozpieraniu się dalszych sąd tenże controwersyi wysłuchawszy, przeto przychylaiąc się do dwóch dekretow, pierwszego – a[nn]o 1726, die 20 Feb[ruaris], drugiego – an[n]o p[rae]senti 1728, die 2da Martii, w Krzemieńcu na rokach ziemskich w sądzie swoim ferowanych, dla których exactiey sąd niniejszy tu ziechał.

Ponieważ strona pozwana, possessorowie dworów, w mieście Zasławiu będących, każdy distincto et seorsivo iure te dwory trzymać alleguią, ante omnia tychże do pokazania praw y dowodów, za którymi te dwory possident, każdego z pomienionych possessorów stringit idq instantanae (?).

A naprzód wiel[możnego] i[ego] m[ілош]ci p[ana] Bazaliskiego, stolnika inflanskiego, categorię rozsądziąc, lubo sądownie alleguie, że antecessor onego, urodz[ony] niegdy Gasper Bazaliski, dwór w mieście Zasławiu ac si za przywileiem niegdy iaśnie oświeconych x[і]ażęta ich [mілош]c[i]ów, eorundem bonorum dziedziców, trzymał. Ten iednak przywilej wraz z inszemi munimentami sub tempus publicorum hostilitatum, dla bezpieczniejszey conserwatiey urodz[onemu] niegdy Stefanowi Sicinskiemu concredowany,

²⁴ Францішек-Домінік Ольшевський, ймовірно гербу «Лис», нурський чашник, інфлянтський ловчий (1757 р.). Одружений з Пракседою-Евою Семіховською (*Uruski S., Kosiński A., Włodarski A.* Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1915. – Т. 12. – С. 323; *Urządnicy inflancy XVI – XVIII wieku. Spisy / Opr. K. Mikulski, A. Rachuba.* – Kórnik, 1994. – С. 132, 256).

²⁵ Або: Костянтин Charmes Базаліський (пом. 1749?). У виданні «*Urządnicy inflancy...*» як інфлянтський стольник згадується в 1731 р. (*Urządnicy inflancy.* – С. 163, 213). На 1722 р. був посесором с. Лесянка; на 1727 – 1728 рр. – пустки Пінківці до Пузирок; на 1724 – 1728 рр. – с. Бісовечки – усі в Білогородській вол. Кременецького пов. (*Gorcza B. Katalog archiwum...* – С. 21, 24-25). 12 квітня 1749 р. в Заславі укладено сумарій документів і прав, що служили бл. п. Костянтиніві Базаліському, інфлянтському стольникові, до мастків Великі й Малі Пузирки, Лесянка, Якимівці, Бісівка, Залучя, Красівка, Трусилівка, Шельвів, Завадинці та Гнійничка в Заславському князівстві; 21 квітня 1749 р. споряджено інвентарі сс. Пузирки, Красівка, Якимівці, Лесянка, Бісовечка, Шельвів, Завадинці і Гнійнички Малої, що після закінчення дожиттєвого права заставного посесора Базаліського відходили в дідичну власність Павла-Кароля Сангушка (*Gorcza B. Katalog rękopisów...* – С. 293-294, 341).

²⁶ Згадана пані Копицька, напевно, була вдовою Міхала Копицького, летичівського войського (1716 – пом. пд 16 V 1718) (*Urządnicy podolscy XIV – XVIII wieku. Spisy / Opr. E. Janas, W. Klaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka.* – Kórnik, 1998. – С. 186; див. також: *Gorcza B. Katalog rękopisów...* – С. 124, 127).

²⁷ Каспр Несецький називає якихось Феліціана та Мацея Висоцьких гербу «Остоя», котрі згадуються 1684 р. на Волині під Дубном (*Niesiecki K.* Herbarz Polski. – Lipsk, 1842. – Т. 9. – С. 462).

²⁸ На 1726 р. Заславський парафіяльний костьол адміністративно входив до Заславського деканату (*ks. Królik L.* Organizacja diecezji łuckiej i brzeskiej od XVI do XVIII wieku. – Lublin, 1983. – С. 266).

oraz z inszym depozytem w Krakowie²⁹ przez woyska szwedzkie iest zabrany; iako o tym manifestacyą, w grodzie Piotrkowskim³⁰ przez tegoż niegdy urodz[onego] Sicinskiego anno 1659, feria tertia ante festum sanctae Priscae Viduae et Martiris³¹, uczynioną, przed sądem swoim produkuje. Że iednak ta manifestacya generaliter o zginienie munimentów y przywilejów, a nie specifice o wzięcie przywileju na dwór zasławski extenduiącego się nastąpiła, y wiel[możny] Bazaliski do iuramentu, iezeli na tym placu iaka summa haerebat, nie zabiera się, y owszem iako vir bonae famae et conscientiae, że te postawienie dworu z łaski tylko iaśnie ośw[ieconych] dziedziców do czasu antecessorum onego było pozwolone, iudicialiter przyznaie || [cmop. 6] ie. Przeto sąd z racyi wyżey pomienionych iaśnie oświeconym x[ia]żętom ich m[iłość]c[io]m, aktorom, iako tych całych dóbr zupełnym dziedzicom, plac przysądza³², a wiel[możnemu] Bazaliskiemu dworu pomienionego wolno in spatio niedziel dwunastu deportatis lub onego komu zechce przedanie pozwala.

Co się zaś tknie categoriey urodz[onego] Macieya Wysockiego. Ponieważ przywilejem od niegdy iaśnie oświeconego x[ię]cia i[ego] m[iłość]ci Ianusza na Ostrogu i Zasławiu³³, wojewody krakowskiego, niegdy urodz[onemu] Adamowi Wysockiemu y potomkom iego na dwa place w mieście Zasławiu an[n]o 1671 die 21 Iulii iure advitalitali w Dubnie danym a w grodzie Krzemien[ieckim] an[n]o 1720 oblatowanym zaszczyca się, sąd tegoż urodz[onego] Macieia Wysockiego iako po tymże rodzicu swoim iednego successora w wieku iuż podeszłym, et in celibatu będącego, przy dożywociu wyżey wspomnianym iako (?) iednak onere przykładania się do podatków publicznych zachowuie. Post cuius fato place pomienione iaśnie oświeconym należeć będą, a budynków wolne zebranie lub zprzedanie successorom tegoż urodz[onego] Wysockiego iudicium p[rae]custodit.

Urodzeni Alexander y Michał Chorzewscy, bracia między sobą rodzeni. Lubo cessayą czyli raczey wenditią ręczną od niegdy urodz[oney] Magdaleny Ianickiego, Alexandrowey Kuścickiey³⁴ na ieden grunt y dworek niegdy urodz[onemu] Piotrowi Chorzewskiemu za zł[oty]ch polskich trzysta uczynioną; na drugi zaś plac, wedle tegoż będący, zapis itidem ocnditionis (!) za zł[oty]ch pol[skich] dziesięć y dwie ćwierci³⁵ zboża an[n]o 1641 die 15 Maii zapisany produkuia; et insuper listem niegdy iaśnie oświeconego x[ia]żęcia i[ego] m[iłość]ci koniuszeg[o] koronnego³⁶ do niegdy urodz[onego] Kierekiesz³⁷, ekonomy swego, an[n]o 1641 die 1ma Xbris pisany pozwolenie na possessyą teg[o] gruntu probuie oraz testamentem antecessora swego, a[nn]o 1692 die 16 Decembris spisany, (którym to testamentem, że na pomienionych dworach zasławskich zł[oty]ch pol[skich] pięćset haerere miało, tenże testatorius wspomina []), zaszczycaia się a ius petendi, iezeli ta summa była kiedy od iaśnie oświeconych dziedziców na tych placach zapisana; y zkaąd się oney origo wzięła – niepokazuią, ani na rzetelność tey summy; ad comprobationem iuratorium zabieraią się. Przez co samo, że ta summa tylko za budynki quondam mieszczanom lub gratialistom dóbr tych dana bydz mogła elicetur, gruntu zaś samego żaden z mieszczan y gratialistów exceptis || [cmop. 7] exceptis solis haeredibus inonerować, a tym bardziey przedawać, według prawa niemoże; y budynki żadne ad p[rae]sens na tych placach non extant, ale per vetustatem et calamitates publicas tak są zniesione, że tylko gołe place

²⁹ Місто Краків у Малопольщі (Річ Посполита). Тепер – центр Малопольського в-ва (Республіка Польща).

³⁰ Напевно, йдеться про теперішнє м. Пьотркув Трибунальський у Лодзькому в-ві (Республіка Польща).

³¹ Свято, яке відзначається 18 січня, того року припадало на суботу, таким чином подія, що відбулась у вівторок («feria tertia») перед святом припадає на 14 січня 1659 р.

³² Через багато років, 7 червня 1759 р. Варвара Сангушко дворик «*po niegdy J. Panu Bazaliskim na skarb [...]* odebrany, na Starym Mieście Zasławiu w ulicy iadąc do kościoła WW OO Bernardynów» надала Якубові Закжевському (АРК. AS, тека 3, plik 7, s. 17).

³³ Олександр-Януш Заславський (1651 – 1673), краківський воєводич, третій острозький ординат (1656 – 1673). В документах, як і в цьому, часом помилково йменується краківським воєводою (див. напр.: Архив Юго-Западной России. – К., 1905. – Ч. 7. – Т. 3. – С. 142). Іноді в літературі неправильно подається й дата його смерті – 1682 р. (Ciara S. Senatorowie i dygnitarzy koronni w drugiej połowie XVII wieku. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1990. – S. 163; Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – К., 2008. – С. 310). Насправді Заславський помер 3 червня 1673 р. (Gorczał B. Katalog rękopisów... – S. 88).

³⁴ Кустицькі, шляхетський рід, що мешкав на Кременеччині. Див. також: Boniecki A. Herbarz Polski. – Cz. 1. – Т. 13. – S. 273.

³⁵ Чверть – міра ваги, що могла дорівнювати 8, 12 чи 24 пудам. Пуд – міра ваги, рівна 16 кг.

³⁶ Владислав-Домінік на Острозі Заславський (1616 – 1656), коронний конюший (з 1636 – 1645), другий острозький ординат (1621 – 1656), луцький староста (1639 – 1656), сандомирський воєвода (1645 – 1649), краківський воєвода (1649 – 1656) тощо. Одружений з: 1 v. Софією Лігензянкою; 2 v. Катажиною Собеською (Яковенко Н. Українська шляхта... – С. 310; Urzędnicy wołyńscy. – S. 187).

³⁷ Ймовірно, йдеться про Яна Керекешу, конюшого князя Владислава-Домініка Заславського (Gorczał B. Katalog rękopisów... – S. 37).

zostały. Id circo sąd eosdem fundos iaśnie oświeconym dziedzicom należeć deklaruię, salvam iednak si voluerint u successorów niegdy urodz[oney] Magdaleny Ianickiego Kuścickiey y u successorów Kalennika Andrzeiowicza iako iurisdatorów swoich summy wyż wspomnioney vindicationem tymże urodz[onym] Chorzewskim ostrzega.

Urodz[onych] Samuela i Antonieg[o] Popowskich, iako żadnego prawa na place, gdzie quondam dwory onych antecessorów bywały, nieprodukuujących, y owszem tychże placów ad p[rae]sens pustych, które modo gratuito trzymali, bene vole ustępujących, tenże sąd do łaski et ad liberum arbitrium iaśnie oświe[conych] xięstwa ich m[iłość]c[ió]w dziedziców, którym prawo pospolite dóbr swoich wolną ad libitum suum dyspozytię pozwoiło, odsyła.

Urodz[oni] Michał y Kazimirz Borowscy, bracia między sobą rodzeni, reprodukuia kartę ręczney przedaży placu za zł[otych] pol[skich] dziesięć od niegdy sławetnego Walentego Iskrzyckiego niegdy urodz[oney] Katarzynie Malczewskiey, an[n]o 1690 bez daty y dnia daną. Która to urodz[ona] Malczewska niegdy urodz[onemu] Adamowi Bazaliskiemu de iure suo cesserat, iako sam i[ego] m[iłość] p[an] Konstanty Bazaliski, stolnik inflanski, syn iego, iudicialiter agnoscit. Iże na tym placu dwór pobudowawszy, niegdy urodz[onemu] Borowskiemu (co tylko ustnie przyznaie) przedał, a urodzeni Ian (!) y Kazimirz Borowscy tey nawet przedaży nie prezentuia. Przeto sąd onych do tegoż iurisdatora y ewiktora swego odsyła. Wolne o tą z wiel[możnym] Bazaliskim ordinaria via prawem czynienie zachowuiąc, a plac tenże, ad p[rae]sens pusty, i[asnie] oświecon[ym] xięstwu ich m[iłość]c[ió]m haeredibus w possessyą podaie.

Urodzony Franciszek Turski, do pokazania prawa swego będąc ad strictus, reprodukował przed sądem swoim list od niegdy iaśnie oświeconego xięcia i[ego] m[iłość]ci Dymitra Wiszniowieckiego, kasztelana krakowskiego, an[n]o 1675, die decima nona Augusti z Brodów do niegdy urodz[onego] Dombrowskiego, ekonoma x[ię]stwa Zasławskiego, pisany. Którym to listem iniungit, aby urodz[onemu] niegdy Michałowi Turskiemu, oycu ninieyszego pozwanego, propter reclinatorium od incursyi woiennych plac w mieście Zasławiu na zbudowanie dworku || [cmop. 8] ku wymierzył, a więcey oprócz tego listu żadnym się prawem nie zaszczyca. Przeto ponieważ to pozwolenie ex gratia gratis data, bez importantey żadney summy dla uchronienia się przed nieprzyjacielem Koron[nym] nastąpiła, y dziedzicom p[rae]iudicare niemoże, którzy według prawa pospolitego in rebus gratuitis approbować albo disprobare maia potestatem, sąd urodz[onego] Franciszka Turskiego do woli iaśnie oświeconych ninieyszych dziedziców remittit in quorum manibus taż conserwatia bydź ma; a iezeli conserwować niechcieli, tedy urodz[onemu] Turskiemu budynku swego liberam deportationem lub onego sprzedania zabraniać i przeszkadzać nie będą powinni.

Podobnym sposobem i[ego] m[iłość] p[an] Michał Malinowski placu na dwór antecessorowi swemu pozwolonego używaiący. Ponieważ się w tym iudicialiter et bene vole na łaskę y wolę i[asnie] o[świeconych] dziedziców spuszcza, a ciż dziedzice onego z terminu wypuszczaią, przeto sąd onych ad liberum arbitrium xięstwa ich [miłość]w odsyła.

In super tychże wszytkich possessorów ap[rae]tensio z pomienionych placów calculo et arestitutione prouentuum iako też odwracania onerum civitatensium, do których huiusq nieprzykładali się. Ponieważ haeredes o tą z niemi dotąd non equerunt, et stante p[rae]missione i[asnie] o[świeconych] dziedziców zdadzą się fuisse benefidei possessores.

Sąd uwolnia wiel[możnego] i[ego] m[iłość]ci xiędzu Michałowi Górskiemu³⁸, kantorowi y kanonikowi katedralnemu dyecezyey Kiiowskiey, a proboszczowi kościoła zasławskiego, ponieważ sądowi swemu iest dowiedziano, że w pierwsze terminy y dekreta tey sprawy niewchodził y dopiero po wyiezdzie onego na kapitułę do Żytomirza przypozew ad producenda iura, za iakiemi dwa dwory – ieden w Starym, drugi w Nowym mieście Zasławiu possidet, iest wydany. A tenże wiel[możny] i[ego] m[iłość] xiądz kantor w Żytomirzu, ad p[rae]sens na kapitule celebruiący się, ad latus i[asnie] wiel[możnego] i[ego] m[iłość]ci xiędza biskupa Kiiowskiego³⁹ existit, a i[ego] m[iłość]c xiądz Antoni Zabirzewski, wikary kościoła farnego zasławskiego, na dilatią ad munimenta imieniem suprafati praepositi sui iudicialiter zabiera się. Przeto sąd tey dilathey iako in primo et crudo termino kazdemu ex beneficio legis należącey pozwała i termin do reproducthey dokumentów tudziez do rozsądenia tey sprawy na nayblizszey od tąd sądów swoich ziem[skich] krzemie[nieckich] cadentey [cmop. 9] cadentey zawity naznacza.

³⁸ Міхал Гурський як заславський плебан згадується й у 1747 – 1750 pp. (*Skrabski J.* Zasław jako ośrodek artystyczny w XVII i XVIII wieku // *Мегафора спільного дому.* – С. 146, przyp. 11). Ймовірно, обіймав сан протягом цього періоду безперервно.

³⁹ Идется про Самуеля-Яна Ожгу, київського біскупа (1723 – 1756) (*Prokop K. R.* Biskupi kijowscy obrządku łacińskiego XIV – XVIII w. Szkice biograficzne. – Biały Dunajec; Ostróg, 2003. – S. 116-120).

Na ostatek stronie powodowej iurisdice affectuяcey super non comparentibus tak w originalne terminy y dekreta przeszle wchodzяcych, iako y na termin niniejszy in virtute eorundem decretorum przypozwanych, a przed sądem swoim niestawiających, iako prawu pospolitemu nieposłusznych, to jest na wielmożnych^a y urodzonych: Antonim Miączynskim⁴⁰, staroscie łuckim; i[ey] m[iłoś]ci paniey Agnieszce z Liszowskich Błendowskiej, podczasyney trembowelskiej, wdowie niegdy wiel[możnego] i[ego] m[iłoś]ci p[ana] Stefana Remigiana Błendowskiego⁴¹, podczaszego trem[bowelskiego] mał[żonka]; Remigianie, Stefanie, Antonim, Michale, Reginie in virginali statu będącey, Błendowskich⁴², braci y siostrze między sobą rodzonych; Ianie u (et?) alius nominis y Annie z Błendowskich Kamienskich, chorążych buskich⁴³, mał[żonkach] a successorach niegdy wiel[możnych] ich m[iłoś]c[iów] p[anów] Andrzeia⁴⁴ y Franciszki z Horbowa⁴⁵ Błendowskich, miecznikach nowogrodz[kich], mał[żonkach]⁴⁶; Michale⁴⁷ y Klarze z Głogowskich⁴⁸ Burzyńskich, łowczych lat[yczowskich], [m⁴⁹]ał[żonkach]; Iózefie, xiędzu kanoniku kamien[ieckim], scholastiku przemyskim; Stanisławie⁵⁰, mieczniku płockim, Samuelu, Franciszku, Theodorze Głogowskich⁵¹, stryiu y synowcach rodzonych; Michale Kuczewskim; Stanisławie y Magdalenie z Szulców, primo voto Tyszkiewiczowey, secundo vero voto ad p[rae]sens Kuczewskich, rotmistrach Iego Kr[ó]lewskiej M[iłoś]ci, mał[żonkach], rigor w tych że przeszłych sądu swego dekretach założony videlicet winę banitiei wieczney in lucro abiudicationis quarum vis p[rae]tensionarum sąd ziem[ski] krzemien[iecki] condescensoryalny publikować dopuścił, y woznego generała, wyżey mianowanego iudicii sui apparytora, ad publicandum przydał.

Który to wozny, dosyć czyniąc rozkazaniu sądowemu y powinności swojej, coram atrio izby sądowey in f[r]requentia wielu osób, temu przytomnych, winę ban[itiei] wieczney na niestawiających w relacjach ad citationum^b et citationum^c wyrażonych publikował y otym sądowi [cmop. 10] sądowi swemu uczynił relatię. A zatym sąd sprawę z onemiz na executię według prawa odsyła, po którey nastąpioney pro ulteriori eorundem

⁴⁰ Антоній Мьончинський (1691 – 1774), підляський каштелян (1738 – 1771), підляський воєвода (1771 – 1774), староста городський луцький (1714 – 1746) та лосицький (1717 – 1762), полковник його королівської милості, ротмістр панцирної хоругви, кавалер Орденів Білого Орла та св. Станіслава, граф на Мьончині, Сільці, Семєні та Поляєві. Одружений з: 1 v. Юстиною Блендовською, гербу «Пулкозіц», теребовельською підчашанкою; 2 v. Дорогою, княжною Воронецькою, чернігівською каштелянкою (*Niesiecki K.* Herbarz Polski. – Lipsk, 1841. – T. 7. – S. 376; *Żychliński T.* Złota księga szlachty polskiej. – Poznań, 1891. – R. 13. – S. 214-215; *Ejusdem.* Op. cit. – Poznań, 1892. – R. 14. – Tabl. Drzewo rodowe z Miączyna Miaczyńskich herbu Suchekomnaty; *Dymnicka-Wołoszyńska H.* Miaczyński Antoni (1691 – 1774) // *PSB.* – T. 20. – S. 552-554; *Urzednicy wołyńscy.* – S. 99, 172).

⁴¹ Стефан-Ремігян Блендовський, гербу «Пулкозіц», королівський ротмістр, теребовельський підчаший (прибл. 1720 – пом. пд 14 VI 1729) (*Urzednicy województwa ruskiego XIV – XVIII wieku. Spisy / Opr. K. Przyboś.* – Wrocław, 1987. – S. 91; *Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 1. – S. 289). Як постає із тексту публікованого документу, підчаший помер ще до 13-14 травня 1728 р.

⁴² Схоже, що тут перераховуються діти Анджея Блендовського, новгород-сіверського мечника. Щоправда, Адам Бонєцький не називає серед братів рідної сестри Регіни (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 1. – S. 289). Котрийсь Ремігян Блендовський згадується як посесор с. Михнова у 1728 р.; на 1724 – 1726 рр. тримав у заставі с. Бележинці (Булижинці), а на 1728 – 1731 рр., ймовірно той самий, був посесором Сенюток і Бележинців у Білогородській вол. Протягом 1724 – 1725 рр. в посесії у Блендовських знаходилось с. Бебчинці (*Gorczak B.* Katalog archiwum... – S. 24-25, 38).

⁴³ У проміжку 1713 – 1730 років, а саме 14 вересня 1728 р., як буський хорунжий згадується якийсь Міхал Станіслав Камінський, можливо родич Яна Камінського (*Urzednicy województwa belskiego i ziemi chełmskiej XIV – XVIII wieku. Spisy / Opr. H. Gmiterek, R. Szczygiel.* – Kórnik, 1992. – S. 77).

⁴⁴ Анджеї Блендовської, гербу «Пулкозіц», новгород-сіверський мечник (1695 – 1703) (*Urzednicy województw kijowskiego i czernihowskiego XV – XVIII wieku. Spisy / Opr. E. Janas, W. Klaczewski.* – Kórnik, 2002. – S. 218; *Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 1. – S. 289; порів.: *Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 7. – S. 336).

⁴⁵ Францішка Горбовська, дружина Анджея Блендовського (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 7. – S. 336).

⁴⁶ *Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 1. – S. 289.

⁴⁷ Міхал Бужинський, летичівський ловчий (1715 – пом. пд 20 X 1730) (*Urzednicy podolscy.* – S. 166).

⁴⁸ Клара Глоговська, гербу «Гжимала», донька Зигмунта, буського чашника, та Дороти Убишівни, добжинської хорунжанки; дружина Міхала Бужинського (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Warszawa, 1903. – Cz. 1. – Warszawa, 1903. – T. 6. – S. 103). Котромусь Глоговському в 1645 р. було передано до трирічної оренди замок у Новому Заславі (*Aleksandrovich V.* Інвентарі замків у Старому й Новому Заславі з XVII століття // *Україна в Центрально-Східній Європі.* – 2005. – № 5. – С. 539, 552).

⁴⁹ Літера втрачена через зруйнування носія.

⁵⁰ Станіслав Глоговський, гербу «Гжимала», плоцький мечник. Одружений з Ядвігою Зельончанкою (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 6. – S. 104).

⁵¹ Можливо, йдеться про Станіслава Глоговського, плоцького мечника, а також синів його рідного брата Антонія, бельзького стольника, від Катажини Бобовської (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Cz. 1. – T. 6. – S. 103-104).

contumacium convictone termin zawity na naypierwszey od tąd roków ziem[skich] krzem[ienieckich] sądzącey się cadentey naznacza y p[rae]figuie mocą ninieyszego dekretu. Actum an[n]o, mense et die loco ut supra exp[rae]ssis.

[Sigillum] Felicyan Drzewiecki, sędzia zie[mski] krz[emieniecki] m[anu] p[ropria].

[Sigillum] Samuel Leduchowski, podsędek z[iemski] m[anu] p[ropria].

[Sigillum] Adam Fran[ciszek] z W[asilewa] Wasilewski, p[isarz] ziem[ski] krzem[ieniecki] m[anu] p[ropria].

[Archiwum Państwowe w Krakowie (Polska). Archiwum Sanguszków, rękopisy, teka 3, plik 7, s. 3-10.

Публікацію здійснено за цифровою копією з

Ізяславського районного історико-краєзнавчого музею].

Примітки до тексту:

^a Зліва на полі слово: Condemnati.

^b Над словом цифра «2».

^c Над словом цифра «1».

ПЕРЕКЛАД

Відбувалося у місті Заславі, спадковій власності світлих князів їх милостей Сангушків, подружжя надвірних маршалків Великого князівства Литовського, в домі невірному [тобто, єврея. – Т.В.] Шломи, тисяча сімсот двадцять восьмого року, тринадцятого травня.

Феліціан Джевецький, суддя, Самуель на Ледухові Ледуховський, підсудок, Адам Францішек з Василева Василевський, писар – кременецькі земські судові урядники. Повідомляємо цим документом виїзного суду у справі спірних ґрунтів, що ми на правову вимогу сторони-позивача, представленої нижче у викладі справи, згідно з рішенням свого суду від 2 березня теперішнього тисяча сімсот двадцять восьмого року, прийнятим поміж сторонами на засіданні Кременецького земського суду, ухвалили [провести] засідання свого повного суду у справі спірних ґрунтів для пред'явлення і з'ясування прав на шляхетські двори в містах Старому й Новому Заславі.

Тут же, згідно з листом на відстрочку судової справи, виданим тим же своїм судом на сьогоднішній день, (котре відкладення стороною-позивачем вчасно кожному з нижче прописаних та перерахованих доведене й повідомлене, як додатково гласить пред'явлений в оригіналі звіт [про вручення позиваним] листа на відстрочку судової справи, оголошений у Кременецькому гроді 28 квітня того ж 1728 року), на день і місце, зазначені в акті вище. З'їхавшись у великій кількості, судовою юрисдикцією в присутності вельможних і урожоних їх милостей панів Міхала Якубовського, поручника панцирного війська, вельможного його милості пана Квасневського, полковника його королівської милості, Олександра Хожевського, товариша гусарського війська, світлого князя його милості Радзивіла, старости перемишельського, Самуеля Лубковського, Петра Мілевського, Олександра Баліцького, Станіслава Іжицького, губернатора Заславського князівства, Яцка-Казимира Ратаєвича, Антонія Лемпіцького, Францішка Просовського, Феліціана і Якуба Гродзіцьких, рідних братів, Миколая Лаща й багатьох інших їх милостей, присутніх на цій справі, [яких] за посередництвом возного єнерала Волинського воєводства, шляхетного Єнджея Пьотровського, свого судового помічника, судовою юрисдикцією та необхідністю, передбаченою законом, ми запросили і сторони до судового процесу прикликати наказали.

На судовому засіданні світлі князі їх милості Сангушки, надвірні маршалки Великого князівства Литовського, подружжя, власники міста Заслава, позивачі, [є присутніми] в особі уповноваженого, уроженого його милості пана Францішка-Домініка Ольшевського, нурського чашника, який прибув особисто; вельможний його милість пан Костянтин з Чермек Базаліський, інфлянтський стольник, прибув особисто; вельможна її милість пані Копицька, летичівська войська, й урожоний його милість пан Мацей Висоцький своїм та тієї ж її милості пані Копицької, летичівської войскої, ім'ям, прибув особисто; урожоні їх милості пани Олександр і Міхал Хожевські, рідні брати, прибули особисто; урожоні їх милості пани Казимир і Міхал Боровські, рідні брати, в особі присутнього особисто своїм і свого брата ім'ям, уроженого його милості пана Казимира Боровського; вельможний його милість ксьондз Міхал Гурський, кантор і преміальний (?) канонік Київської капітули, заславський пробоц в особі превелебного його милості ксьондза Антонія Забіжевського, вікарія заславського костьола, котрий прибув особисто; урожоний його милість пан Францішек Турський, прибув особисто; позивані постали перед своїм судом.

Однак дехто з позиваних на сьогоднішнє судове засідання [вчасно] не з'явився. Тому з'їзний Кременецький земський суд у справі спірних ґрунтів, сподіваючись, що вони [ще] прибудуть, звелів возному перенести справу на завтра, на восьму годину ранку. Наступного дня, а саме чотирнадцятого травня, той же суд відновив процес. Їх милостям, котрі не прибули до провадження справи вчора, дозволив сьогодні приєднатися до засідання, на котре урожоний його милість пан Міхал Маліновський прибув особисто, [а також] урожоні їх милості пани Самуель, дядько, й Антоній, племінник, Поповські [теж] прибули особисто.

Подібним чином [ці] позивані, як і всі, згадані у вчорашньому викладі справи, постали перед своїм судом та провадили між собою правні суперечки. З'їзний Кременецький земський суд у справі спірних ґрунтів, вислухавши останні, [а] також порадившись із указаними вище, що прибули на судове засідання особисто й у достатній кількості, наказав сторонам вести розмову щодо головної справи. Вислухавши обговорення подальших суперечок, той же суд діяв відповідно до двох ухвал: першої – від 20 лютого 1726 року та другої – від 2 березня теперішнього 1728 року, прийнятих у своєму суді в Кременці на земських судових засіданнях, з огляду на котрі цей суд сюди [й] прибув.

Позаяк позивана сторона, посесори дворів, що знаходяться у місті Заславі, кожний заявляє, що тримає їх належним чином та відповідно до окремих прав, передовсім, їх до пред'явлення прав і доказів, згідно з якими володіють тими дворами, кожного із зазначених посесорів змушено.

Насамперед, розсуджувалась ситуація вельможного його милості пана Базаліського, інфлянтського стольника, котрий заявив судові, [що] його попередник, колись урожаний Гаспар Базаліський тримав двір у місті Заславі нібито за привілеєм колись світлих князів їх милостей, власників тих же маєтностей. Однак той привілей разом з іншими документами в часі суспільної незгоди, довіреним для кращого збереження колись урожоному Стефанові Сіцінському, забраний у Кракові шведським військом разом з іншим сховком; про що перед своїм судом пред'являє свідчення, вчинене 1659 року в Пьотрковському гроді тим же колись урожаним Сіцінським у вівторок, перед святом св. Приски, діви й мучениці. Та оскільки це свідчення загалом про втрату документів і привілеїв, а не окремо щодо забрання привілею на заславський двір було вчинене, і вельможний Базаліський до присяги з того приводу, чи була на тому плаці записана якась сума, не забирається, і загалом як чоловік доброї репутації та сумління погоджується перед судом, що те [право] зведення двору з ласки лише світлих власників було дозволене його попередникам до [певного] часу. Тому суд, зважаючи на сказане вище, присуджує плац світлим князям їх милостям, позивачам, як цілковитим власникам усіх маєтків, а вельможному Базаліському згаданий двір вільно протягом дванадцяти тижнів забрати або дозволяється кому побажає продати.

Стосовно справи урожоного Мацея Висоцького. Позаяк борониться привілеєм на дожиттєве право від колись світлого князя його милості Януша на Острозі й Заславі, краківського воєводи, колись урожоному Адамові Висоцькому і його нащадкам на два плаци в місті Заславі, даним 21 липня 1671 року в Дубні, а в Кременецькому гроді 1720 року записаним, [то] суд того ж урожоного Мацея Висоцького, [()] котрий по тому своєму батькові є єдиним спадкоємцем, в похилому віці й неодружений, [] при згаданому вище дожиттєвому наданні залишає, щоправда з умовою долучатися до [сплати] публічних податків. Після закінчення його життя ці плаци світлим [князям] належатимуть, а будинки спадкоємці того ж урожоного Висоцького [зможуть] вільно забрати чи продати, [про що] суд застерігає.

Урожоні Олександр і Міхал Хожевські, між собою рідні брати. Пред'являють поступку чи, радше, [документ] ручного продажу від колись урожоної Магдалени [доньки] Яницького, Олександрової Кустицької на один ґрунт і дворик колись урожоному Петрові Хожевському, вчинений за триста польських злотих; на другий же плац, що знаходиться поряд, запис таким само способом за десять польських злотих і дві чверті збіжжя, писаний 15 травня 1641 року; а понадто листом колись світлого князя його милості коронного конюшого до колись урожоного свого економа Керекеші від 1 грудня 1641 року підтверджує дозвіл на посесію того ґрунту, а також заповітом свого попередника, спорядженим 16 грудня 1692 року, (цим заповітом, [в якому] той же тестатор згадує, що на цих заславських дворах було записано п'ятсот польських злотих), захищаються від права дізнання, чи та сума колинебудь від світлих власників на тих плацах була записана; і звідки йдуть її початки – не показують, ані щодо її точності [доказів не мають]; [тому] забираються до підтверження під присягою. Через що саме, що та сума тільки за будинки колись міщанам чи граціалістам тих добр могла бути дана, виявляється, самого ж ґрунту жоден із міщан та граціалістів, за винятком самого лише спадкування, обтяжувати, а тим більше продавати, згідно з правом, не може; і жодного будинку до теперішнього часу на тих плацах не збереглося, але часом та суспільними нещастями так поруйнувалися, що самі чисті плаци залишилися. В цьому випадку суд оголошує ті ґрунти належними світлим власникам, якщо ж [шляхтичі] бажатимуть, застерігає урожаним Хожевським право [шукати] підтверження вищезгаданої суми у спадкоємців колись урожоної Магдалени [доньки] Яницького Кустицької й у спадкоємців Каленика Андрійовича як своїх праводавців.

Урожоних Самуеля й Антонія Поповських як таких, що жодного права на плаци, де колись були двори їх попередників, не пред'являють, і взагалі ті плаци, на даний час порожні, котрі вони тримали безкоштовно, [Поповські] люб'язно відступають, той же суд відсилає [останніх] до ласки та рішення світлих князів їх милостей власників, котрим загалом право дозволяє розпоряджатися своїми маєтками на власний розсуд.

Урожоні Міхал і Казимир Боровські, рідні брати, пред'являють документ ручного продажу плацу за десять польських злотих від колись славетного Валентина Ісжицького колись урожоній Катерині Мальчевській, даний 1690 року без дати і дня. Ця урожона Мальчевська колись урожоному Адамові Базаліському правами своїми [на той плац] поступилася, як [і] сам його милість пан Костянтин Ба-

заліський, інфлянтський стольник, його син, в суді зізнає. Побудувавши ж на тім плаці двір, колись уроженому Боровському ([про] що лише словесно повідомляє) продав, а урожоні Ян (!) і Казимир Боровські навіть того продажу не пред'являють. Тому суд їх до того ж свого праводавця та продавця відсилає. [Суд] застерігає [право] вільного про це з вельможним Базаліським справування, а плац той же, на даний час порожній, віддає у власність світлим князям їх милостям спадкоємцям.

Урожоний Францішек Турський, змушений до пред'явлення свого права, показав перед своїм судом лист від колись світлого князя його милості краківського каштеляна Дмитра Вишневецького, написаний у Бродах 19 серпня 1675 року до колись уроженого Домбровського, економа Заславського князівства. Тим листом розпорядився, щоб [Домбровський] колись уроженому Міхалові Турському, батькові теперішнього позиваного, задля сховку від воєнних нападів плац у місті Заславі для облаштування дворика відміряв, а чогось більше, крім того листа, жодного права не пред'являє. Позаяк той дозвіл з ласки безкоштовно даний [та] без внесення жодної суми для забезпечення перед зовнішніми ворогами держави, і власників [якимось чином] наперед зобов'язувати не може, котрі, згідно із загальним правом, у добродійних справах мають силу підтверджувати чи не підтверджувати, [то] суд уроженого Францішка Турського до волі світлих теперішніх власників відіслав, з чиїх рук має бути те підтвердження; а якби вони зберегти [йому цього права] не захотіли, тоді уроженому Турському не повинні боронити чи перешкоджати свій будинок забрати або ж продати.

Подібним чином його милість пан Міхал Малиновський використовує плац, дозволений на двір своєму попередникові. Оскільки в тому правно і люб'язно віддається на ласку й волю світлих дідичів, а ці ж дідичі йому дозволяють залишити це судове засідання, тому суд їх (!) до права вирішення князів їх милостей відсилає.

Понадто, тих же всіх посесорів про подання обрахунків з названих плаців та про повернення доходів, як і [щодо] ухилення від сплати міських податків, до котрих не долучалися. Оскільки спадкоємці до цього часу з ними про це розмови не провадили, *et stante p[rae]missione* світлих власників *zdzadzą się fuisse benefidei possessores*.

Суд звільняє вельможного його милість ксьондза Міхала Гурського, кантора й кафедрального каноніка Київської дієцезії, пробоща заславського костьола, оскільки суд свій довідався, що до перших засідань і ухвал тієї справи він не входив, і щойно після його виїзду на капітулу до Житомира був виданий приповоз на пред'явлення прав, за якими два двори – один у Старому, другий у Новому місті Заславі посідає. А той же вельможний його милість ксьондз кантор в Житомирі на капітулі, яка відбувається урочисто до теперішнього часу, перебуває біля ясновельможного його милості ксьондза біскупа київського, а його милість ксьондз Антоній Забіжевський, вікарій заславського парафіяльного костьола, на відкладення справи щодо документів іменем вищезгаданого свого препозита правно забирається. Тому суд відкладення справи, котре як у першому, так і в недавньому судовому засіданні кожному за законом належало, дозволяє, і останнє засідання для пред'явлення документів та для вирішення цієї справи призначає на найближчу за часом своїх земських кременецьких судів каденцію.

Насамкінець, стороні-позивачу, котра правно жаждала як щодо неприсутніх на початкових засіданнях та внесених у минулі ухвали, так і тих, хто на теперішнє засідання силою тих же постанов був покликаний, та перед своїм судом не став, як неслухняних посполитому праву, а саме вельможних і урожоних: Антонія Мьончинського, луцького старости; її милості пані Агнешки з Лішовських Блендовської, теребовельської підчашиної, вдови колись вельможного його милості пана Стефана Ремігіана Блендовського, теребовельського підчашого, чоловіка; Ремігіана, Стефана, Антонія, Міхала, Регіни, дівчини, Блендовських – рідних поміж собою братів і сестри; Яна та інших імен й Анни з Блендовських Каменських, буських хорунжих, подружжя і спадкоємців колись вельможних їх милостей панів Анджея і Францішки з Горбова Блендовських, новгородських мечників, подружжя; Міхала і Клари з Глоговських Бужинських, летичівських ловчих, подружжя; Юзефа, кам'янецького ксьондза каноніка, перемишельського схоластика; Станіслава, площького мечника, Самуеля, Францішка, Теодора Глоговських, дядька й рідних племінників; Міхала Кучевського; Станіслава й Магдалени з Шульців, у першому заміжжі Тишкевичевої, у другому ж і до тепер Кучевської, ротмистрів його королівської милості, подружжя – суворість, передбачену попередніми ухвалами свого суду, а саме вину вічного вигнання *in lucro abiudicationis quarum vis praetensionarum* кременецький земський у справах спірних ґрунтів суд допустив оголосити й возного енерала, згаданого вище помічника свого суду, до цієї справи надав.

Возний, виконуючи судове розпорядження і свій обов'язок, перед входом до судового приміщення у присутності багатьох осіб вину вічної баніції щодо відсутніх, згаданих у звітах, опублікував,

і про те повідомив своєму судові. А по тому суд справу з тими ж відсилає на поступовання згідно з правом, після чого для останнього звинувачення їх у впертому нез'явленні до суду заключне засідання призначає і постановляє силою цієї ухвали на найперше відтепер засідання кременецького земського суду. Діялося року, місяця і дня як указано вище.

[Печатка] Феліціан Джевецький, кременецький земський суддя власною рукою.

[Печатка] Самуель Ледуховський, земський підсудок, власною рукою.

[Печатка] Адам Францішек з Василева Василевський, кременецький земський писар, власною рукою.

ЗМІСТ

Олександр Романчук СЛІДИ ПОСЕЛЕНЬ КУЛЬТУР ШНУРОВОЇ КЕРАМІКИ, ЗАТОПЛЕНИХ ВОДОЙМОЮ-ОХОЛОДЖУВАЧЕМ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС	3
Олександр Романчук АРХЕОЛОГІЧНИЙ МАТЕРІАЛ ТШИНЕЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ З СЕЛА ДОРОГОЦА	10
Олександр Романчук ПАМ'ЯТКИ ДОБИ РАНЬОГО ЗАЛІЗА З ТЕРИТОРІЇ ТА ОКОЛИЦЬ ВІДСЕЛЕНОГО СЕЛА ДОРОГОЦА	24
Світлана Бондар, Сергій Шпаковський ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ М. ІЗЯСЛАВА ТА ІЗЯСЛАВСЬКОГО РАЙОНУ. ПОПЕРЕДНІ НАУКОВО-ПРОЕКТНІ ТА РЕМОНТНО-РЕСТАВРАЦІЙНІ РОБОТИ НА ПАМ'ЯТЦІ АРХІТЕКТУРИ ХVІ СТ. – ЗАМКУ ЗАСЛАВСЬКИХ	40
Євген Осадчий ВОЛИНСЬКІ МІСТА ЗАСЛАВ І КАМ'ЯНЕЦЬ – НЕВІДОМА ІСТОРІЯ	55
Андрій Блануца ЕПІЗОД ДО ІСТОРІЇ КНЯЗІВСЬКОГО РОДУ ЗАСЛАВСЬКИХ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛИТОВСЬКОЇ МЕТРИКИ	60
Мар'яна Кучерук ФІЛЬВАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО НА ІЗЯСЛАВЩИНІ (ЗА ІНВЕНТАРЕМ 1620 РОКУ)	62
Ірина Ворончук ЛЮДНІСТЬ СЕЛА БОРИСОВА ЗА ДОКУМЕНТАЛЬНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХVІІ СТ.	66
Тарас Вихованець «DZIAŁO SIĘ NA GRUNCIE DÓBR MIASTA ZASŁAWIA...» ЕПІЗОД З ІСТОРІЇ ЗАСЛАВСЬКОЇ ШЛЯХТИ У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХVІІІ СТОЛІТТЯ	70
Владислав Берковський ЦЕХОВИЙ УСТРІЙ СТАРОГО ТА НОВОГО ЗАСЛАВА НА ПОЧАТКУ ХVІІІ СТ.	89
Олексій Збруцький ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КОМПЛЕКСУ МОНАСТІРЯ МІСІОНЕРІВ В МІСТІ ІЗЯСЛАВІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	92
Віктор Мороз, Володимир Мороз ІЗЯСЛАВСЬКЕ НАМІСНИЦТВО	98
Віктор Мороз, Володимир Мороз МАР'ЯН ДУБЕЦЬКИЙ: ЗАБУТИЙ ІСТОРИК З ІЗЯСЛАВА	101
Інна Шостак СТАНОВИЩЕ ЗАСЛАВСЬКОГО РИМО-КАТОЛИЦЬКОГО ДЕКАНАТУ В ХІХ СТОЛІТТІ	105
Віталій Галатир ДЕРЖАВОТВОРЧІЙ ПРОЦЕС НА ІЗЯСЛАВЩИНІ В ДОБУ ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО	111
Наталія Кравчук ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ ВОЛИНІ 1906-1916 РОКІВ (НА ПРИКЛАДІ ІЗЯСЛАВСЬКОГО ПОВІТУ)	115
Валерій Нестеренко ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ НА ІЗЯСЛАВЩИНІ У 1937 Р.: МАЛОВІДОМІ ФАКТИ	117

Анатолій Трембіцький ПИСЬМЕННИК І СВЯЩЕНИК ХАРИТОН ДОВГАЛЮК	120
Ірина Леськів РОЗБУДОВА ІЗЯСЛАВА У 50-Х РОКАХ ХХ СТ. НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «СОЦІАЛІСТИЧНЕ СЕЛО»	124
Олександр Романчук БОНДАРНИЙ ПРОМИСЕЛ В СЕЛІ МАРТИНСЬКОМУ НА ЗАХІДНІЙ ОКРАЇНІ ІЗЯСЛАВЩИНИ	127
Олександр Григоренко ПРОФЕСОР А.Г. ФІЛІНЮК – АВТОРИТЕТНИЙ ПЕДАГОГ, ВІДОМИЙ ІСТОРИК, ДОСВІДЧЕНИЙ КЕРІВНИК І НЕПЕРЕСІЧНА ОСОБИСТІТЬ	132
ДОДАТОК	
Ольга Косач-Кривинюкова З ПОДОРОЖІ ДО ВОЛИНСЬКОГО СЕЛА	144

Науково-краєзнавче видання

ІЗЯСЛАВЩИНА. ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ

Випуск 1

Редактор *Владислав Берковський*
Відповідальна за випуск *Людмила Левицька*
Технічний редактор *Роман Свинарчук*
Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*
Художнє оформлення обкладинки *Надії Ходак*

Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура «TimesNewRoman»
Наклад 100 прим.

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво про державну реєстрацію РВ №1 від 8 серпня 2000 року

Виготовлено: видавець Свинарчук Р. В.
(свідоцтво про державну реєстрацію РВ № 27 від 29 липня 2004 року)
Тел. (+38) 067-771-28-70, e-mail: 35800@ukr.net